

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі»

здобувача ступеня доктора філософії

Іщука Андрія Миколайовича

за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування

Публічна презентація проведена на кафедрі публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

12 вересня 2023 року, протокол № 15

1. Актуальність теми дослідження. Обраний Україною курс на євроінтеграцію вимагає проведення низки реформ у сфері публічного управління, серед яких важливе місце посідає реформування системи пенсійного забезпечення. Актуальність проведення цієї реформи зумовлена також низьким рівнем ефективності солідарної системи пенсійного забезпечення, яка домінує в Україні. Така неефективність виявляється передусім у низькому середньому розмірі пенсійних виплат, нездатних покрити навіть мінімальні та базові потреби пенсіонерів різних категорій, у збитковості Пенсійного фонду України та в наявності значної заборгованості перед пенсіонерами.

Визначаючи основні причини неефективності сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні, варто зауважити, що, на відміну від провідних країн Європи, в Україні продовжує функціонувати солідарна система пенсійного забезпечення як основна, яка в умовах демографічної кризи, нестабільності соціально-економічного розвитку, а також недосконалості правового регулювання пенсійної системи демонструє неспроможність реалізації основних завдань та функцій системи пенсійного забезпечення.

Оскільки в більшості європейських держав успішно проведено пенсійну реформу, яка тісно пов'язана з реформуванням публічного управління в цій сфері, європейський досвід має важливе значення для забезпечення проведення згаданої реформи в Україні.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що дослідження проблеми вдосконалення публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення в Україні на основі вивчення досвіду провідних країн Європи залишається неповним.

У низці наукових праць окреслену проблематику розглянуто досить фрагментарно. Учені А. О. Андрієнко, Я. І. Арабчук, І. П. Бегей, Є. В. Болотіна, І. В. Борисов, О. Є. Буряченко, В. С. Веселий, В. М. Верещак, В. В. Голубь, Ю. Ф. Гудзь, В. Є. Гуменюк, К. Ю. Демчук, Т. О. Дідковська, О. М. Драбик, Я. В. Дробот, І. Р. Жайворонок, Л. В. Єлісєєва, Т. А. Калита, Л. Н. Кисіль, О. П. Коваль, Г. І. Козак, М. В. Краваченко, Т. А. Латковська, Н. В. Мартиненко, Р. С. Мельник, Р. І. Панчишин, Н. В. Резніченко, Т. В. Салькова, І. О. Ткаліч, В. С. Толуб'як, І. О. Тарлопов, О. А. Шатило, О. В. Шубна та ін. з'ясовували

здебільшого окремі питання розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення. Проте комплексних досліджень у цій царині наразі немає.

Відсутність системного теоретичного дослідження, присвяченого вдосконаленню публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення в Україні на основі досвіду провідних держав Європи, унеможливорює комплексне розв'язання проблеми подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Отже, існує потреба визначення напрямків та способів розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення в Україні, ураховуючи досвід європейських країн. Недостатнє обґрунтування теоретичних положень у цій сфері, недосконалість правового регулювання зумовлюють актуальність цілісного науково-правового дослідження низки питань, пов'язаних із визначенням поняття та змісту, принципів і функцій публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення, а також з окресленням структурно-функціональної характеристики публічного управління пенсійним забезпеченням у європейських державах та Україні.

Тож, враховуючи соціальну значущість проведення низки реформ у сфері публічного управління, серед яких важливе місце посідає реформування системи пенсійного забезпечення, а також недостатню теоретичну розробленість проблеми та її практичне значення, темою дисертаційного дослідження обрано: *«Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі»*.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі» затверджена Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 20.11.2019 р.) та виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри публічного управління та адміністрування Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методологічні та практичні аспекти публічного управління суспільними процесами в Україні» (номер державної реєстрації 0122U000282).

3. Наукова новизна результатів дослідження полягає у вирішенні актуального наукового дослідницького завдання щодо теоретичного обґрунтування розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення в Україні та європейських державах задля здійснення пенсійної реформи, розробці практичних рекомендацій для удосконалення публічного управління в згаданій сфері.

Це дало змогу сформулювати низку концептуальних і прикладних положень, які вирізняються науковою новизною та мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

уперше:

– обґрунтовано концептуальні засади публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення, зокрема розроблена їх класифікація, у якій запропоновано виокремити такі критерії: сферу виникнення (інтрасистемні та інтерсистемні); наявність засад влади-

підпорядкування між учасниками правовідносин (горизонтальні та вертикальні); управлінську функцію, на реалізацію якої спрямовані відповідні правовідносини (контрольно-наглядові; правовідносини щодо здійснення керівництва системою пенсійного забезпечення або її окремими галузями; реординаційні та координаційні тощо) та структура, яка скомпонована з трьох елементів: суб'єкти (Пенсійний фонд України та його територіальні органи, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, суб'єкти, які здійснюють діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів, управління та зберігання пенсійних активів, учасники системи пенсійного забезпечення); об'єкти (стан системи пенсійного забезпечення, за якого досягають упорядкованості, ефективності функціонування системи) та зміст правовідносин (система взаємопов'язаних прав та обов'язків учасників відповідних правовідносин, спрямованих на реалізацію завдань і функцій у сфері публічного управління системою пенсійного забезпечення);

удосконалено:

– понятійно-категорійний апарат публічного управління, зокрема уточнено поняття «пенсійне забезпечення», «публічне управління в сфері пенсійного забезпечення» як системи складних суспільно-правових відносин, спрямованих на здійснення регулювальних та керівних функцій у сфері пенсійного забезпечення, створення умов для її ефективної організації та функціонування за допомогою адміністративних, соціально-економічних, політичних та інших важелів впливу та запропоновано інтерпретацію концепту «публічно-управлінські правовідносини в сфері пенсійного забезпечення» як особливого виду публічно-правових відносин, в основі яких перебуває публічно-управлінська діяльність суб'єкта владних повноважень, спрямована на реалізацію функцій керівництва, контролю, адміністрування та інших управлінських функцій у сфері пенсійного забезпечення, яка здійснюється задля досягнення належного рівня грошового забезпечення громадян у старості, у разі настання інвалідності або в інших випадках, передбачених законодавством, коли реалізуються принципи соціальної справедливості, рівності та збалансованості;

– класифікацію принципів та функцій публічного управління в сфері пенсійного забезпечення, у якій акцентовано на практичних аспектах та виділено загальні і спеціальні принципи публічного управління, а також критерії розмежування функцій за напрямками та сферою управлінського впливу, що покладено в основу авторської концептуальної моделі удосконалення публічного управління в сфері пенсійного забезпечення;

– історико-правову періодизацію розвитку публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення, у якій виокремлено такі етапи: релігійної легітимації благодійництва (кінець V ст. – XVI ст.) на території України та в Європі; релігійно-церковна та приватно-шляхетська підтримка часів козаччини; формування правової й організаційної основи інституту ПЗ у період перебування українських земель під владою Російської та Австро-Угорської імперій (XVIII ст. – поч. XIX ст.) під впливом індустріальної революції, що синхронізується з аналогічними процесами у європейських державах; утворення моделей ПЗ – бісмарківської та данської, які стали

основою для подальшого виникнення пенсійного страхування, заснованого на солідарній та накопичувальній системах; утворення МОП; утвердження політико-правової концепції держави загального добробуту; уніфікація підходу до визначення умов та підстав призначення пенсій, видів ПЗ в радянській Україні; становлення основ реформування системи ПЗ (Україна після 1991 р.); завершення реформування ПЗ у Європі, у результаті чого утворено трирівневу його систему, у якій переважають накопичувальна недержавна й індивідуальна пенсійні системи, а державна (солідарна) пенсійна система існує на найнижчому (мінімальному) рівні забезпечення;

– порівняльно-правові дослідження публічного управління сферою пенсійного забезпечення в Україні та європейських державах, у яких зосереджено увагу на тому, що, на відміну від України, у більшості європейських країн управління пенсійною системою розділено між державним та приватним секторами; виявлено, що недержавні пенсійні фонди здебільшого утворюються у формі інституційних організацій – юридичних осіб, у яких функціонують внутрішні органи управління; значну увагу в європейських державах приділено забезпеченню надійності й економічної ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів;

подальшого розвитку набули:

– підходи до адаптації зарубіжного досвіду реформування системи пенсійного забезпечення в європейських державах, зокрема запропоновано проведення реформи публічного управління сферою недержавного пенсійного забезпечення на підставі комбінованої моделі публічного управління, що ґрунтуватиметься на засадах простоти, мобільності, достатності, надійності та прозорості; що дає змогу залучити до управління як державні, так і корпоративні органи, зокрема суб'єктів державного управління: Державну фіскальну службу; Пенсійний фонд України; Центрального адміністратора та Пенсійне казначейство, а також корпоративні суб'єкти – ради недержавних пенсійних фондів;

- пропозиції щодо запровадження в Україні трирівневої пенсійної системи, ураховуючи досвід європейських країн, зокрема шляхом забезпечення організації надійних та економічно ефективних у довгостроковій перспективі недержавних пенсійних фондів; забезпечення постійного державного контролю за функціонуванням недержавних пенсійних фондів, а також забезпечення прозорості й відкритості інформації про діяльність таких фондів; стимулювання участі працівників, інших зайнятих осіб у накопичувальній системі пенсійного забезпечення шляхом надання податкових пільг, державних гарантій та розроблено практичні рекомендації щодо вирішення проблем та недоліків сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні, серед яких виокремлено потребу узгодження пенсійної реформи з іншими сферами реформування.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблені автором концептуальні положення можуть бути використані в процесі подальшого дослідження проблем науки публічного управління й адміністрування, а також соціального права та суміжних галузей права.

Дослідником запропоновані конкретні напрями реформування пенсійної системи України. Так, з метою уникнення в Україні проблем економічного та

соціального характеру під час запровадження обов'язкового недержавного пенсійного страхування або зниження ризику їхнього виникнення дослідником запропоновано: залишення базового рівня державного пенсійного забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового пенсійного страхування; запровадження обов'язкового страхування фінансових ризиків у недержавних пенсійних фондах; визначення чітких та прозорих вимог до інвестиційної політики недержавних пенсійних фондів; уведення пруденційного державного нагляду за діяльністю недержавних пенсійних фондів.

Для запровадження в Україні трирівневої пенсійної системи, яка запланована в рамках реформування цієї системи аспірантом запропоновано врахувати позитивний досвід європейських країн, зокрема: забезпечити організацію надійних та економічно ефективних у довгостроковій перспективі недержавних пенсійних фондів; забезпечити постійний контроль держави за функціонуванням недержавних пенсійних фондів, а також прозорість та відкритість інформації про діяльність таких фондів; організувати систему недержавних пенсійних фондів, діяльність яких відповідатиме встановленим економічним нормативам; залучити до організації й управління такими фондами роботодавців, профспілки та інших учасників соціального діалогу; стимулювати участь працівників, інших зайнятих осіб у накопичувальній системі пенсійного забезпечення шляхом надання податкових пільг, державних гарантій тощо.

5. Використання результатів роботи. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані в таких видах діяльності:

- *науково-дослідній* – для подальшого опрацювання проблемних питань здійснення пенсійної реформи, зокрема й реформи публічного управління в цій сфері;

- *правотворчості* – під час удосконалення чинного законодавства у сфері соціального, зокрема й пенсійного забезпечення, а також і законодавства, що регулює механізм публічного управління системою пенсійного забезпечення тощо (довідка Комітету з питань соціальної політики та захисту Верховної Ради України № 04-30/19-2023/77118 від 13.04.2023);

- *правозастосовній* – для вдосконалення практики застосування соціального законодавства України та законодавства у сфері регулювання публічно-управлінських правовідносин у системі пенсійного забезпечення (довідка Пенсійного Фонду України № 2800-02-8/17632 від 03.04.2023);

- *освітньому процесі* – для написання підручників і посібників із дисциплін «Публічне управління та адміністрування», «Право соціального забезпечення», «Право пенсійного забезпечення» тощо. Висновки та пропозиції дисертації також можуть бути використані для методичного забезпечення таких навчальних дисциплін, як «Соціальна і гуманітарна політика держави», «Формування та реалізація державної політики у сфері зайнятості» (довідка Академії праці, соціальних відносин і туризму № 01/02-219 від 19.04.2023).

6. Особиста участь автора. Основні результати дисертаційної роботи автор одержав особисто. Висновки та пропозиції, що становлять наукову новизну дисертації, розроблені автором самостійно.

Для обґрунтування деяких висновків використовувалися праці інших учених, на які обов'язково зроблено покликання. Наукові ідеї та розробки, що

належать авторам праць, опублікованих у співавторстві з дисертантом, у дисертації не використовувалися.

Підсумки роботи загалом, одержані узагальнення та висновки дисертант оприлюднив на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Серед них: Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку науки та освіти: виклики сучасного інформаційного суспільства» (м. Полтава, 30 вересня 2021 року); Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди» (м. Одеса, 8 жовтня 2021 року); Міжнародна науково-практична конференція «Права людини як індикатор розвитку сучасної держави» (м. Київ, 13 грудня 2021 року); Міжнародна наукова конференція «Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства в контексті глобальних викликів» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 28–29 грудня 2021 року); Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 21-22 січня 2022 року); Міжнародна науково-практична конференція (м. Відень, м. Вінниця, 17 лютого 2023 року).

Дисертаційна робота виконана на кафедрі публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Науковий керівник* – кандидат наук з державного управління, доцент, декан факультету права, публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського *Яременко Олександр Іванович*.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, встановлено, що дисертаційна робота Іщука Андрія Миколайовича є результатом самостійних досліджень, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення.

7. Перелік публікацій за темою дисертації. Основні положення та висновки дисертації викладено в 14 наукових працях, зокрема у 7 статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, наукових періодичних вітчизняних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (у тому числі 3 – у наукових періодичних виданнях інших держав), у 7 тезах доповідей на конференціях.

8. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації.

Статті у фахових виданнях

1. **Іщук А. М.** Досвід європейських країн у сфері організації управління пенсійними фондами. Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». 2020. № 8. URL : <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2020-8-7466>.

2. **Іщук А. М.** Публічно-управлінські функції у системі пенсійного забезпечення: поняття та види. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. № 5. 2021. С. 152–160. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-5\(17\)-152-160](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-5(17)-152-160)

3. **Іщук А. М.** Недоліки сучасної системи пенсійного забезпечення України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 27/2022. С. 25-30. <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.27.4>

4. **Іщук А. М.** Сучасний розвиток пенсійного забезпечення в Україні у контексті євроінтеграції. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія: Державне управління.* 2023. № 2(8). С. 126–135. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2\(8\)-126-134](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2(8)-126-134)

Наукові праці у зарубіжних виданнях

1. **Іщук А. М.** Structural and functional features of the organization of public pension management in Ukraine. *Modern Science-Moderní věda.* Praha. Česká republika, Nemoros. 2021. № 6. P. 32-40. <https://drive.google.com/file/d/1FF3TvmH0SXOpMmpVauaZiBC5LiaQdjWQ/view>.

2. **Andrii M. Ishchuk**, Olha F. Melnychuk, Oleh A. Melnychuk, Anna S. Polishchuk. Transformation Of Legal Regulation Of Labor in Ukraine In The Context Of The Experience Of Foreign Countries Under Covid-19 Conditions. *ECS Transactions.* 2022. Volume 107. Number 1. Pp.18215-18226. <https://doi.org/10.1149/10701.18215ecst>.

3. **Іщук А. М.** Реформування системи пенсійного забезпечення: європейський досвід для України. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences.* 2021. № 3. С. 84–91.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. **Іщук А. М.** Спеціальні принципи публічного управління системою пенсійного забезпечення. *Тенденції розвитку науки та освіти: виклики сучасного інформаційного суспільства:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Полтава, 30 вересня 2021 р. С. 63–66.

2. **Іщук А. М.** Публічно-управлінські правовідносини у системі пенсійного забезпечення. *Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. м. Одеса, 08 жовтня 2021 р. С. 268–269.

3. **Іщук А. М.** Зародження інституту пенсійного забезпечення в Україні та європейських державах. *International scientific conference «Modern strategies of sustainable development of the state and society in the context of global challenges» : conference proceedings* (December 28–29, 2021. Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. 88 pages. С. 26–30.

4. **Іщук А. М., Яременко О.** Право на пенсійне забезпечення: міжнародний та національний аспекти. *Права людини як індикатор розвитку сучасної держави:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 13 грудня 2021 року. С. 107–109.

5. **Іщук А. М.** До питання запровадження в Україні накопичувальної системи пенсійного забезпечення. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації:* збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 21-22 січня 2022 року); за заг. ред. проф. Синчака В. П. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 69–71.

6. **Іщук А. М., Яременко О. І.** Особливості здійснення пенсійної реформи в окремих європейських державах у сучасних умовах. *Права людини як індикатор розвитку сучасної держави:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13 грудня 2021 року) / За ред. О. Васильченко;

Є. Герасименко, О. Сінькевич, А. Матат. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. С. 107–110.

7. Ішук А. М. Окремі аспекти пенсійної реформи в Україні з урахування досвіду Європейського Союзу. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С. 121–123.

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Ішука А. М. «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі» за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також напрямку досліджень освітньо-наукової програми Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування.

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Дисертаційну роботу «Розвиток публічно-управлінських правовідносин у сфері пенсійного забезпечення: порівняльний аналіз в Україні та Європі», подану Ішуком Андрієм Миколайовичем на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту.

Головуючий публічної презентації:
доктор історичних наук, професор

Валерій Кононенко

